

transparant

EDITORIAAL

Europese christenen en menselijke waardigheid

Onlangs mocht ik de voorzitters van de verschillende Europese lekenbewegingen ontmoeten in Baar, vlakbij Zürich. Het Europees Leken Forum (ELF) is een koepel van de katholieke lekenorganisaties in de Europese landen. De leden ervan zijn nationale comités die door hun Bisschoppenconferentie erkend zijn. Er zijn ongeveer 25 leden, waarbij ons land vertegenwoordigd wordt door twee organisaties: het IPB en het CIL.

Een belangrijk agendapunt was de voorbereiding van de tweejaarlijkse bijeenkomst van de Europese nationale lekenbewegingen, in juli 2010 in Birmingham (UK). De doelstelling is het organiseren van contacten in Europa tussen de verschillende nationale lekenraden en lekencomités of gelijkaardige organisaties. Daarnaast wil het ELF de uitwisseling van ervaringen en informatie tussen leken stimuleren, in het bijzonder over onderwerpen die betrekking hebben op het pastorale werk en de missie van de Kerk in de wereld. De tweejaarlijkse conferentie over telkens een ander thema is één van de manieren om dit waar te maken. Tegelijk worden ook contacten onderhouden met de CCEE (Europese Bisschoppenconferentie), CCPE (Europese Priesterraad), UCESM (Europese vereniging van apostolische religieuzen) en de pauselijke raad voor de leken.

Er vond in het voorjaar een overleg plaats tussen de bestuursleden van het ELF en kardinaal Rylko, pontificaal verantwoordelijke voor de lekencomités. Hij stelde een jaarlijks overleg voor om te komen tot een betere synergie tussen het Europees Leken Forum en het Vaticaan. Wijzend op de besluiten van het Tweede Vaticaans Concilie

heeft de paus de priesters immers opgeroepen om meer met leken samen te werken. De priesters moeten "naar de leken luisteren, hun wensen broederlijk overwegen en hun ervaring en competentie op allerlei gebied erkennen, zodat zij samen de tekenen van de tijd beter kunnen begrijpen", aldus de paus.

Tijdens bijeenkomsten van het ELF krijgt diversiteit een eigen invulling: Europese christenen ontmoeten elkaar en spreken met elkaar over cultuur en taalbarrières heen over hun geloof. Enerzijds geeft het een gevoel van universele verbondenheid, anderzijds laat het ook ervaren dat dit niet vanzelfsprekend is. Het vraagt een volgehouden aandacht en inzet om precies te begrijpen wat andere christenen beleven en bedoelen als zij spreken vanuit zichzelf en vanuit hun politieke, sociale en culturele achtergrond. De verschillende aanwezigen vertelden over de werking in hun nationaal comité het afgelopen jaar en de thema's die zij behandelden. Vanuit die rijkdom en de actualiteit werd gezocht naar een gemeenschappelijk thema voor het volgend ELF. Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie hebben 2010 uitgeroepen tot 'Europees Jaar van de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting'. 'Menselijke waardigheid' leek dan ook een goede algemene invalshoek. Dit thema moet nog verder geconcretiseerd worden, maar belangrijke aspecten zijn zeker: materiële, morele en spirituele armoede, gekoppeld aan migratie. Menselijke waardigheid wordt vandaag de dag niet zo hoog geacht. Vele politieke en rechtsstructuren werken vaak mensonteerend. Ook de huidige financiële crisis draagt niet bij tot verhoging van de menselijke waardigheid. Hoe kijken we als christenen naar deze gegevenheid en wat betekent het dan voor ons in ons christelijk leven? Waar ligt de verantwoordelijkheid van de Kerk en van de individuele persoon? Hoe kunnen we sociale netwerken ontwikkelen die sociale uitsluiting tegengaan en hoe kunnen we ons inzetten

voor een menswaardiger samenleving?

Het IPB zal zich in het Forum van oktober alvast buigen over de economische crisis en hoe christenen ermee kunnen omgaan vanuit hun gelovig zijn.

Tijdens recente bureauvergaderingen van het IPB kwam sterk naar voor dat we als christenen en als IPB meer naar buiten dienen te komen met positieve boodschappen. Vaak reageren we op negatieve gebeurtenissen op een verdedigende wijze. Bemoedigende verhalen en gebeurtenissen werken zeker ondersteunend en imagobevorderend. Zo zal het Forum van november verhalen brengen van vrouwen die zich inzetten vanuit hun geloof.

Terwijl ik dit editoriaal schrijf is het hoogzomer en zindert de hitte rondom mij. Alles valt een beetje stil en het vakantiegevoel wordt reëel. Als jullie dit straks lezen is de vakantie al over haar hoogtepunt en draait de wereld voor velen terug op zijn normale ritme. Wat blijft er dan over van enkele weken vertragen, van bewuster omgaan met tijd en mensen rond je? Ik las ergens een gedicht van Catharina Visser dat naar mijn gevoel precies aangeeft waar vakantietijd meer garantie voor biedt:

*Er bestaat een stilte waarin het gras groeit,
De graankorrel sterft,
het leven verwekt wordt.
Er bestaat een stilte
waarin het luisteren geboren wordt,
het Woord tot leven komt,
het bewustzijn tot besef komt.*

Ik hoop dat jullie die stilte af en toe gevonden hebben tijdens de voorbije weken en dat ook doorheen de drukte van het werkjaar er dergelijke momenten van stilte zijn. Ik wens ze jullie in elk geval van harte.

Josian Caproens, voorzitter IPB

Catechese van de weg

Op zaterdag 6 juni 2009 kwam het IPB-Forum een tweede keer samen rond het thema geloofscommunicatie. In de eerste sessie in maart had Stijn Van den Bossche de krijtlijnen getrokken voor een nieuwe aanpak van catechese. Nu gaf Luc Aerens een uiteenzetting met hefbomen om de overgang te maken van het oude naar het nieuwe model van catechese. Hij baseerde zich hiervoor op het eerste hoofdstuk van zijn boek 'La catéchèse de cheminement', uitgegeven bij Lumen Vitae in 2002.

De meeste gelovigen die betrokken zijn bij geloofscommunicatie weten al langer dat de traditionele manier van initiatie niet meer werkt. Je wordt in onze cultuur niet meer geboren als christen, je moet er echt voor kiezen. Daarnaast is er een groeiend besef dat we allemaal levenslang groeien in geloof. Volwassen worden in geloof vraagt een permanente vorming. Dat veronderstelt een nieuwe aanpak van catechese. Op onze levensweg blijven we geloofsleerlingen. Catechese heeft wel zijn intensievere momenten in voorbereiding van bijvoorbeeld doopsel of communie. Maar het is daarnaast een noodzaak doorheen het hele jaar en het hele leven. Vandaar de naam: catechese van de weg.

Luc Aerens gaf aan wat de meest voorkomende situatie is in onze parochies en waar een nieuw model van catechese naartoe wil. Dan stelde hij een aantal hefbomen voor om de overgang tussen het oude en het nieuwe model te maken. Het gaat, volgens hem, om een overgang en niet om een breuk. Niemand moet te horen krijgen dat hij of zij verkeerd bezig is. Maar de ervaring leert dat er op dit moment werkwijzen zijn die het niet meer doen. Catechisten geraken ontmoedigd of zijn onvindbaar. Kinderen zijn weinig gemotiveerd.

We werken nu met inschrijvingslijsten en stellen voorwaarden aan de kinderen en hun ouders. Wie niet naar alle catechesebijeenkomsten komt, mag zijn communie niet doen. Voor vele ouders komt zo'n systeem eerder bedreigend dan onthaland over. We bedoelen het goed maar creëren ongewild een kader dat weinig uitnodigend is. En dan zijn we verwonderd, zo zei Aerens, dat mensen na de laatste verplichte bijeenkomst een zucht van verlichting slaken omdat hun kind zijn communie nu mag doen. Maar ze hebben geen band opgebouwd waardoor ze daarna nog naar de kerk komen. Aerens pleitte daarom voor een open en onthalande gemeenschap voor iedereen. We moeten ons denken in aanwezigheidslijsten durven loslaten. Als mensen zich welkom voelen en aangesproken worden op hun mogelijkheden,

groeit er een ander klimaat. Catechese wordt dan iets van de hele gemeenschap en voor de hele gemeenschap.

In een parochie of pastorale eenheid zou een groepje mensen de coördinatie van bestaande en nieuwe initiatieven op zich moeten nemen. Door een aantal activiteiten op elkaar af te stemmen, is er veel mogelijk met weinig extra inspanning. Lokale feesten of bedevaarten kunnen aangegrepen worden om er het moment van uitwisseling of catechese van die maand van te maken. Zo wordt de catechese ook opengesteld voor alle leeftijden in plaats van het gebeuren te beperken tot de kinderen van een bepaalde leeftijd.

Op vele plaatsen worden ouders uitgenodigd door de catechisten. Maar Aerens stelde voor om hen niet apart te nemen maar samen met hun kinderen. En hen niet uit te nodigen als toeschouwers bij de activiteit van hun kinderen maar om de catechese zelf te richten op ouders en kinderen samen. En waarom aan de kinderen niet zeggen dat ze ook hun vriendjes mogen meebrengen, ook al staan die niet op de lijst voor communie of vormsel?

In zijn voorbeelden gaf hij ook aan hoe bij hem in de parochie de afwezigen achteraf alle informatie krijgen zodat ze bij een volgende bijeenkomst niet achterop hinken. Hij is ervan overtuigd dat wie afwezig is door een gebrek aan motivatie meer gebaat is met een positieve, uitnodigende benadering dan met een bestraffende.

Catechese is een proces dat niet door specialisten gedragen moet worden maar door een hele gemeenschap. Er zijn mensen nodig die van hun geloof getuigen in woorden maar ook in daden. Niet iedereen moet over het evangelie of over liturgie spreken. Ook de helpende handen die koffie zetten of een spel begeleiden bouwen de geloofsgemeenschap op. En het is de gemeenschap als geheel die verantwoordelijk is voor de catechese, niet enkel de catechisten of vrijgestelden.

Om de gemeenschap op te roepen haar verantwoordelijkheid op te nemen, gaf Aerens volgend sprekend voorbeeld. Wanneer de kinderen die hun eerste communie willen doen met hun ouders een eerste keer samenkomen, wordt ook over de zondagsviering gesproken. Veel ouders en kinderen zijn geen reguliere kerkgangers maar willen in de voorbereidingstijd wel een stap zetten. Die eerste kennismaking bepaalt heel vaak of ze verder zullen blijven komen. Daarom worden tijdens de eucharistie van de zondag voor die eerste bijeenkomst de gewone misgangers uitgenodigd om extra aandacht te hebben voor de nieuwkomers. 'Als volgende week enkele ouders met hun kinderen in onze kerk verschijnen, hoe zullen jullie dan reageren?' zo daagt Aerens hen uit. Misschien zijn de kinderen niet stil in de viering of weten de ouders niet goed waar de zangboekjes te vinden. Wie wil hen wegwijzen? Hoe zullen jullie laten verstaan dat ze echt welkom zijn? Catechese is niet enkel vertellen over het evangelie maar het op de eerste plaats zichtbaar maken en zo aantrekkelijk dat mensen erop af komen en dat ze er meer van willen meemaken.

Carine Devogelaere

7 invalshoeken voor de overgang

1. Van een catechese voor kinderen naar een catechese voor allen
2. Van een catechese per leeftijdsgroep naar een catechese over de generaties heen
3. Van een sacramentencatechese naar een catechese als permanente vorming
4. Van een catechese door uitleg naar een catechese door deelname (mystagogisch)
5. Van een thematische catechese naar een geïntegreerde catechese
6. Van een catechese door catechisten naar een catechese door de gemeenschap
7. Van een verplichte catechese na inschrijving naar een permanente vrijwillige catechese met keuzemogelijkheden

Uit 'La catéchèse de cheminement'

Praktijkvoorbeelden

Onthaal in onze kerk

De zondagsliturgie is voor vele gelovigen het moment en de plaats waar ze gemeenschap vormen. Daarom is het belangrijk om zich welkom te weten in de kerk.

De Onthaalploeg in onze parochie is een groep vrijwilligers die er tijdens het weekend zorg voor draagt dat het kerkgebouw in orde wordt gemaakt voor de liturgische vieringen en die tijdens de vieringen instaat voor het onthaal. Concreet wil dit zeggen dat de ploeg voor de viering alles klaarzet en achteraf ook weer alles opruimt. Maar haar meest essentiële taak is het onthaal van de kerkgangers. In de praktijk komt dit neer op het begroeten van de kerkgangers, het wegwijs maken van nieuwkomers, ouders met kleine kinderen de weg helpen vinden naar de babysit, de lagere schoolkinderen naar de kindernevendienst, en het verstrekken van inlichtingen aan al wie binnenkomt met een vraag.

Twee initiatieven uit het bisdom Brugge om de vormelingen te integreren in de gemeenschap en de parochianen te betrekken op deze jongeren.

Een gebedsvriend als tochtgenoot

Voor vormelingen doet het deugd als ze kunnen ontdekken hoe andere mensen omgaan met hun geloof. Daarom wordt ieder jaar aan alle parochianen, ook aan zieken of bejaarden die niet meer naar de kerk kunnen komen, de kans gegeven om gebedsvriend te worden van een vormeling.

Iedere gebedsvriend krijgt een vormeling toegewezen voor wie hij of zij bidt in de voorbereidingsperiode naar het vormsel. Concreet betekent dit dat de gebedsvrienden zich engageren om gedurende de maanden tot aan het vormsel in hun persoonlijk gebed 'hun' kandidaat vormeling een bijzonder plaatsje te geven. Omdat de vormeling zou weten dat er iemand heel speciaal voor hen bidt, schrijven de gebedsvrienden 1 maal per maand anoniem een kaartje of een briefje naar de vormeling. Sommigen delen via die briefjes iets van hun eigen vormselerva-

ring of vertellen iets persoonlijks, anderen houden het op een luchtige toon. Het is de bedoeling dat de vormeling tijdens die periode niet te weten komt wie zijn gebedsvriend is. Deze verrassing is voorbehouden voor de dankviering die na het vormsel plaatsvindt. Daar maakt de gebedsvriend zich kenbaar aan de vormeling. Het is deugd doend te zien dat er daarna vaak jarenlang een band blijft tussen de gebedsvriend en zijn of haar vormeling.

Liturgie ontdekken naast het altaar

Van alle vormelingen bij ons wordt verwacht dat zij, in de periode van oktober tot mei minstens tweemaal als aspirant-misdienaar mee de mis dienen. Het doel is ze participatief bij de liturgie te betrekken. Tijdens de dienst van de tafel staan ze bijvoorbeeld heel kort bij de priester. Sommigen onder hen stromen na het vormsel door naar de reguliere misdienaarswerking. Tijdens de viering die ze dienen worden ze heel kort door de priester aan de kerkgemeenschap voorgesteld.

KORTGEKNIPT

In Memoriam Mgr. Luk De Hovre

Op 4 juni ll. overleed Mgr. Luk De Hovre s.J., hulpbisschop-emeritus voor Brussel. Van 1982 tot 2002 was hij vicaris-generaal van het aartsbisdom met een bijzonder opdracht voor de Nederlandstalige pastoraal in Brussel. Dat deed hij samen met Mgr. Paul Lanneau, die in 2002 werden opgevolgd door één enkele vicaris voor Brussel, Mgr. Jozef De Kesel.

Lukas De Hovre werd geboren op 27 februari 1926 in Nederbrakel.

Hij trad in bij de jezuiteten en werd op 10 augustus 1958 priester gewijd. Hij was actief in de jezuïetencolleges van Brussel en Turnhout tot hij in 1971 novicemeester werd. In 1975 werd hij provinciaal overste van de Vlaamse jezuiteten en in 1978 voorzitter van de mannelijke Hogere Oversten van België.

Na het beëindigen van zijn termijn als Vlaamse Provinciaal kreeg hij tijdelijke opdrachten in Pakistan, India en Thailand. Het was zijn bedoeling om als missionaris naar India terug te keren, maar Paus Johannes-Paulus II benoemde hem tot hulpbisschop van Mechelen-Brussel.

Die taak nam hij twintig jaar waar, en in die tijd heeft hij de Vlaamse geloofsgemeenschap van Brussel uitgebouwd en versterkt. Hij stimuleerde het directe contact van het beleid met de dagelijkse realiteit en met de mensen. Hij was bezorgd

om de diaconie en stond aan de wieg van de oprichting van Brussel Onthaal-Open Deur en van Poverello. Voor hem was het belangrijk dat het evangelie weer kon klinken in de stad, op welke manier dan ook, met daarbij een aandacht voor de velen die wat aan de rand van de kerk waren geraakt. Hij oordeelde hen niet maar probeerde authentiek van zijn verbondenheid met Jezus van Nazaret te getuigen.

Hij had een bijzondere aandacht voor de oecumene en heeft in die hoedanigheid vele reizen ondernomen en contacten gelegd, onder andere in de jaarlijkse bijeenkomsten tussen godsdiensten en religies, die werden opgericht na het initiatief van Assisi. Hij was ook de oprichter van Radio Spes, een katholieke vrije zender voor de Nederlandstaligen in Brussel. Het was zijn troetelkind.

Daarnaast was hij een man van grote cultuur, met aandacht voor muziek, poëzie en kunst. Hij was lid van de cultuurcommissie van de bisschoppen en ook jaren voorzitter van het Lemmensinstituut in Leuven. Vooral muziek, en in het bijzonder koor-muziek, had zijn voorkeur. Hij heeft zelf talrijke koren gedirigeerd.

Gedurende jaren was hij ook een trouw lid van het IPB. Samen met hulpbisschop Laridon van Brugge woonde hij elke bu-

Monsieur De Hovre in gesprek met Aurelien Thijs in Averbode, 15 september 1990

reau- en algemene vergadering bij, samen met referendaris Mgr. Van den Berghe.

Als bisschopsleuze koos hij « Opdat ge overvloedig van hoop ». Dat was het wat hem tekende. Luk De Hovre was een man van hoop en van vrede, van een warm en genegen contact. In stilte heeft hij tijdens al die jaren zeer vele zieken bezocht, priesters en andere. Hij blijft mij vooral bij als een warme man, met een echte interesse voor de ander, met een spontane glimlach. Hij was een 'gezel van Jezus', en heeft daarover, op zijn manier, in zovele kleine tekenen en goede woorden getuigenis gegeven.

Op het einde heeft hij zijn ziekte ook moedig gedragen, tot lange dagen coma toe. De hoop bleef in hem leven en hield hem in leven. Nu is hij voorgoed in het gezelschap van Jezus. We danken God om hem. We zijn een goede bisschop kwijt, maar we hebben een krachtige voorspreker bij.

Hans Dempo

Een wereld in crisis

Interview met Piet Vantemsche, voorzitter Boerenbond

De wereld is in crisis. Wat betekent dat voor een organisatie als Boerenbond?

De Boerenbond is een levensbeschouwelijke middenveldorganisatie met een aantal waarden die gebaseerd zijn op christelijke waarden. Vanuit dat gedachtegoed trachten we aan belangenverdediging te doen van land- en tuinbouw. De huidige crisis is heel complex. Er is de fundamentele bezorgdheid om de voedselvoorziening van de wereldbevolking. We staan met z'n allen voor de vraag hoe we ervoor kunnen zorgen om recht op voedsel te garanderen. Deze voedselcrisis wordt doorkruist door de economische en financiële crisis. En die veroorzaakt een diepe crisis in onze land- en tuinbouw. Daar bovenop komt dan nog de klimaatwijziging die ook een groot impact heeft op deze sector.

De rol van land- en tuinbouw is basaal in elke samenleving en ligt aan de basis van elke cultuur. Cultuur is trouwens een woord dat afgeleid is van het Latijnse 'collere', wat 'omkeren met een ploeg'

betekent. Alle historisch belangrijke culturen zijn gebouwd op landbouw. Denken we maar aan de Inca's of de Egyptenaren. Voeding is basic.

We denken dat het nodig is dat men wereldwijd een soort nieuwe wereldorde maakt. Er moeten nieuwe regels komen in verband met het ter beschikking stellen van voedsel aan de bevolking. De voorbije 10 jaar is sterk de liberalisering gepredikt. Vandaag stellen we het failliet vast van dat systeem.

Wat doet een syndicale organisatie als de uwe in deze tijden van crisis?

We proberen de belangen te verdedigen van alle land- en tuinbouwers. Dat betekent dat we interprofessionele onderhandelingen voeren met de andere economische partners in de voedselketen. We trachten redelijke afspraken te maken met o.a. de veevoederindustrie, de voedingsindustrie, de distributiebedrijven. Maar ook dat we met de overheden gaan praten over een investeringsbeleid. Dat kan gaan over innovatie, over nieuwe technologie, dikwijls op vlak van milieu. We onderhandelen ook over lastenverlichting. We vragen

aan de politiek om bedrijven te helpen de crisis te overleven. Ook op Europees niveau wordt onderhandeld.

Dat klinkt vrij algemeen. Zijn er ook specifieke aandachtspunten?

We hebben aandacht voor bedrijven in moeilijkheden. Daarom investeren we als Boerenbond mee in 'Boeren op een kruispunt'. Dat is een vzw die boeren wil helpen om keuzes te maken ofwel om de zaak terug op de sporen te zetten met een hernemingsproject ofwel om op een menswaardige manier de zaak te helpen uitdoen.

De solidariteit tussen de boeren is sterk. Er is niet alleen de solidariteit tussen de

zelfstandige bedrijfsleiders maar ook tussen de verschillende sectoren in land- en tuinbouw. Er is een grote bereidheid om mekaar bij te staan. Het wij-gevoel van de boeren is zeer authentiek. Ze vormen slechts 1% van de bevolking maar hebben een eigen identiteit, een eigen manier van leven.

Ze zijn sterk afhankelijk van seizoenen en andere externe factoren. Vanuit de Boerenbond wordt de coöperatie gezien als een bundeling van krachten.

Op wereldwijd niveau is Boerenbond onder andere lid van FIPA (Fédération Internationale des Producteurs Agricoles) en van Agricorn, een internationale NGO. Die wil de landbouworganisaties in ontwikkelingslanden versterken. We exporteren onze knowhow om de rol van landbouworganisaties in ontwikkelingslanden te versterken. Ook via Trias engageren we ons voor een aantal plaatselijke projecten over de hele wereld.

Hoe kijkt u naar de bankencrisis?

De bankencrisis is een collectieve verantwoordelijkheid. Een van mijn vrienden zei me onlangs: 'Ik ben bedrogen. Ik heb aandelen gekocht en die zijn erg gezakt in waarde.' En ik heb hem gevraagd wie hem dan bedrogen had. 'Niemand heeft je verplicht om aandelen te kopen,' heb ik hem gezegd. 'Je weet dat de beurs een spel is van vraag en aanbod. Je hoopt er flink aan te verdienen maar je kan er ook je broek aan scheuren. Je had je geld ook op een spaarrekening kunnen zetten met een lager rendement.'

Met dit voorbeeld wil ik zeggen dat het een collectieve verantwoordelijkheid is in de zin dat zowel de aandeelhouders als de managers als de beleggers op de beurs op een bepaald moment zich allemaal hebben neergelegd bij het feit dat het streven naar een zo hoog mogelijk rendement dé doelstelling was van die instelling. En zolang het goed ging, heeft niemand zich daar vragen bij gesteld. En dat heeft geleid tot een fenomenale crisis.

We moeten dus geen heksenjacht houden maar ons samen afvragen wat we verkeerd hebben gedaan en onze lessen daaruit trekken. En zorgen dat het in de toekomst niet meer gebeurt.

Op welke manier kan de schade beperkt worden? Wat kunnen we bijvoorbeeld van banken verwachten?

In samenwerking met UNIZO pleiten we voor een beleid van kredietverlening ten aanzien van zelfstandigen. We vragen dat banken bedrijven helpen om de crisis te overleven door bijvoorbeeld afbetalingen te spreiden. Als bedrijven gezond zijn, zullen ze in betere tijden die leningen verder kunnen afbetalen.

En we kijken er nauwlettend op toe dat er een kredietbeleid is dat voldoende zuurstof geeft aan onze bedrijven om te blijven investeren. Want ook in de crisis moet je kunnen blijven investeren. Er zijn grote uitdagingen op vlak van klimaat, van milieu, van dierenwelzijn.

Is er in het sociaal overleg een gemeenschappelijke wil om uit de crisis te komen? Is er ruimte voor eigen accenten uit de christelijk georiënteerde organisaties?

Het sociaal overleg met alle werkgevers en werknemers is een uniek model. Op een hoog niveau probeert men maatregelen te nemen door het maken van interprofessionele afspraken. Er is daar zeker aandacht voor waarden. Er gaat aandacht naar de meest kwetsbare groepen, er wordt gefocust op mensen met een laag inkomen maar ook op werkgelegenheid. Want werk betekent inkomen. In de toekomst zal het accent zich verplaatsen van koopkracht naar werkgelegenheid. De ondernemers moeten daarin hun verantwoordelijkheid opnemen en dat doen ze ook. De overheid kan enkel ondersteunend werken. Het zijn de ondernemers die het risico nemen en op die manier dragen zij bij tot de welvaart en het welzijn in onze maatschappij. Het ondernemerschap is niet enkel op winst gericht. Het gaat om zelf iets te realiseren, te creëren. Om mensen in dienst te nemen en zo sociaal een verantwoordelijkheid te nemen.